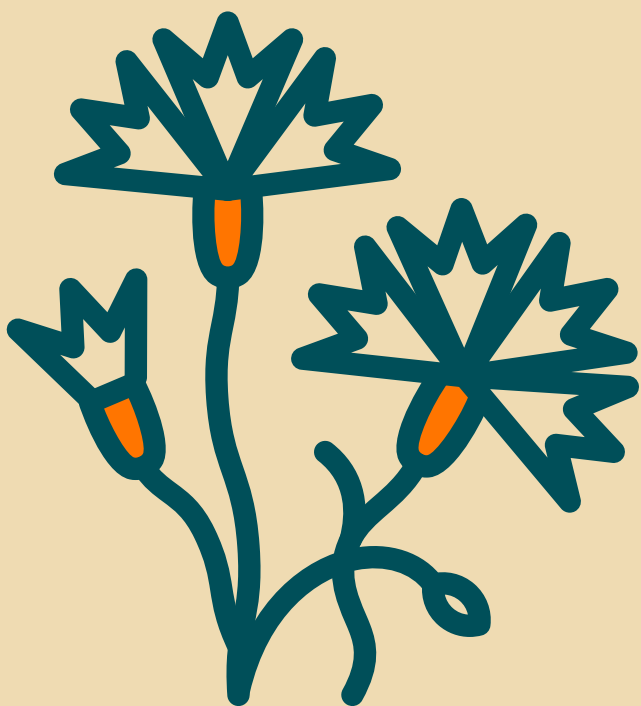

Mgr. Blanka Marková, Ph.D.

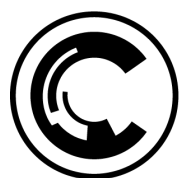
Inovativní trendy v práci s publikem na příkladu Estonska

Jazyková korektura: Kateřina Vytisková

Grafická úprava: Barbora Laierová

 Vize tance

**MINISTERSTVO
KULTURY**

**Funded by
the European Union**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

Projekt byl realizován za finanční spoluúčasti EU prostřednictvím Národního plánu obnovy a Ministerstva kultury.

2023

Obsah

Úvod	3
Metodika pracovního dokumentu	4
Krátká charakteristika Estonska	6
Tartu 2024	7
Příklady dobré praxe práce s publikem v Estonsku	10
Estonský festival pohybu a wellbeingu, obec Elva, jižní Estonsko	14
Sõltumatu Tantsu Lava	16
KANUTI GILDI SAAL	24
TARTU UUS TEATER	28
Lemoot Kompanii	30
Viljandi dance festival	31
Estonské muzeum umění	34
Dostupnost kulturních institucí a aktivit jako součást audience development	36
Závěr	49
Informační zdroje	51

Úvod

Potřeba dalšího studia a sdílení zkušeností v oblasti práce s publikem vyplynula na základě dvouletého projektu profesní oborové organizace Vize tance, který se týkal mapování potřeb nezávislého tanečního oboru v České republice. Proto se práci s publikem věnuje i tento dokument, který nemá ambici naplňovat formát odborné studie. Jedná se o pracovní dokument sloužící k přenosu příkladů dobré praxe a sdílení poznatků a zkušeností z dvoutýdenního studijního pobytu. Díky finanční podpoře Ministerstva kultury prostřednictvím Národního plánu obnovy mi bylo umožněno nabýt znalosti a přenést zkušenosti kulturních aktérů v oblasti práce s publikem z Estonska do České republiky. Během studijního pobytu mi můj mentor, choreograf a profesionální tanečník Jaan Ulst řekl v souvislosti s rozvojem publika původně švédské rčení, že „každé milované dítě má mnoho jmen“. Vedle rozvoje publika se můžeme setkat s pojmy jako práce s publikem, angažování publika, participativní umění, komunitní umění, audience development nebo audience engagement. Všechny pojmy zahrnují aktivity jako zapojování publika do realizace či tvorby představení, vzdělávání publika, vytváření a rozvíjení vztahů s publikem, ale také marketingové aktivity či zlepšování dostupnosti umění. Právě dostupnost umění je v Estonsku a sousedních pobaltských státech aktuálně vnímána jako zásadní téma a vzniká řada manuálů pro zpřístupňování kultury různě vyloučeným skupinám obyvatel. Dalším trendem, který můžeme sledovat nejen v Estonsku, je digitální transformace a ekologizace kulturních aktivit, ať už se to týká tvorby či marketingu. Umělecké soubory méně využívají tradičních komunikačních kanálů, jako jsou například plakáty ve veřejném prostoru, a místo nich se snaží využívat ekologičtějších forem propagace, aby zabránily vytváření odpadu. Estonci si nadevše cení svoji svobodu a životní prostředí a je na nás, zda se jejich přístupem necháme inspirovat. Za veškeré náměty a konstruktivní připomínky budu vděčná.

Blanka Marková

Autorka dokumentu a strategická konzultantka Vize tance, autorka všech fotografií uvedených v dokumentu.

Metodika pracovního dokumentu

Předložený pracovní dokument vznikl jako výstup studijního pobytu v Estonsku, který byl realizován v období od 22. dubna 2023 do 9. května 2023. Pobyt byl zaměřen na vzdělávání a transfer know-how v oblasti práce s publikem. Druhé město v historii Estonska, Tartu, bude v roce 2024 držitelem titulu Evropské hlavní město kultury. Tým Tartu 2024 byl také hostitelem studijního pobytu, role mentora v oblasti audience development se zhostil choreograf, tanečník a programový manažer Tartu 2024 Jaan Ulst. Předložený pracovní dokument vznikl na základě desk research dostupných strategií a dokumentů, semi-strukturovaných rozhovorů se zástupci tanečního sektoru a kulturního managementu a metody zúčastněného pozorování. Hlavními písemnými zdroji byly přihlášky města Tartu do soutěže o titul Evropské hlavní město kultury (předvýběrová a výběrová fáze), publikace Managing the Arts III Estonské hudební a divadelní akademie, kterou zpracovaly editorky Kristina Kuznetsova-Bogdanoviš a Annukka Jyrämä, publikace From Estonia with Love autork Ursula Zimmermann a Lauri Vahtre a materiál Smart City Tartu. Rozhovory byly realizovány s těmito 11 osobami:

Tabulka 1 Přehled dotazovaných osob

Jméno a příjmení	Instituce/profese
Jaan Ulst	Tartu 2024, choreograf, mentor
Triin Pikk	Tartu 2024, programová manažerka, expertka na mediální komunikaci
Kadri Laanmets	Tartu 2024, manažerka pro zapojení regionu
Johanna Anetta Toomel	Lemoot Company, ředitelka taneční společnosti
Kalle Paas	Kulturní stratég, freelancer
Eliise-Berta Tarto	Město Elva, tisková mluvčí, festival pohybu a tance
Kertu Vuks	Město Elva, místostarostka a vedoucí tvorby první kulturní strategie města
Mari Vallikivi	Vedoucí kulturního centra Kondas, město Viljandi
Erni Kask	Odbor kultury města Tartu, manažer mezinárodních vztahů
Berg Vaher	Novinář, spisovatel
Triinu Aron	Sõltumatu Tantsu Lava, ředitelka nezávislého tanečního centra

Téma práce s publikem je relevantní pro všechny umělecké sektory, zejména v kontextu poklesu zájmu publika o kulturu po celosvětové pandemii. Současný tanec je velmi specifickým uměleckým odvětvím, a proto si žádá i specifické formy práce s publikem. Proto se předložený dokument zaměřuje převážně na současný tanec a pohybové umění, ale vzhledem k interdisciplinaritě tance i na další umělecké obory.

Dokument sumarizující definice, koncepce rozvoje publika, komunitní práce a práce s publikem byl zpracován Vizí tance v roce 2022. Jednalo se zejména o popis vývoje práce s publikem, definování pojmů a kompilaci přístupů k práci s publikem. Dokument je dostupný na webových stránkách Vize tance pod tímto odkazem

https://www.vizetance.org/_files/ugd/a19454_aef9581e2c0e45fc926f57f07b0e6215.pdf. Proto není součástí tohoto dokumentu vysvětlování pojmů, definování různých skupin publika, jejich motivace k participaci na kultuře a umělecký marketing. Rozvoj publika není jen o zvýšení počtu návštěvníků, ale také o rozšíření okruhu publika, vytváření vztahů a vzdělávání. To vyžaduje, aby bylo umění zpřístupněno různými způsoby – fyzicky i geograficky, ale i sociálně a psychologicky. Aby to bylo možné, umělecké organizace potřebují porozumět vztahům lidí k umění a identifikovat rozsah vlivů na rozhodnutí zúčastnit se. Tímto způsobem lze identifikovat potřeby potenciálního publika a navrhnout metody a techniky tak, aby publiku pomohly získat co nejvíce zážitků z umění. Metody rozvoje publika uvedené v Dokumentu Vize tance z roku 2022 jsou tyto:

- Publikum jako partner a spolutvůrce,
- Vytváření komunit,
- Vzdělávání a popularizace,
- Práce s ambasadory,
- Marketing a sociální sítě,
- Práce s prostorem, site specific, promenade,
- Fyzický versus virtuální prostor, využívání nových technologií,

- Crowdfunding.

Rozvoj publika s sebou přináší možnost navazování spolupráce s dalšími uměleckými odvětvími i dalšími sektory, zejména IT, vzděláváním, sociologií, psychologií, marketingem a PR, žurnalistikou a dalšími. Zejména oblast dostupnosti kultury vyžaduje spolupráci s dalšími obory, jak nastiňuje i níže představený výzkum realizovaný v rámci příprav Tartu na celoroční program Evropského hlavního města kultury.

Krátká charakteristika Estonska

Estonsko (estonsky Eesti) je stát v severní Evropě, jeho státní hranici tvoří z větší části Baltské moře. Na východě sousedí Estonsko s Ruskem a na jihu s Lotyšskem. Území Estonska se skládá z pevniny a 2 222 ostrovů v Baltském moři, země má 1,3 milionu obyvatel (Zimmerman, 2022), tedy podobný počet jako má hlavní město České republiky Praha. Hlavním městem Estonska je Tallinn ležící na severním pobřeží. Dalším významným kulturním a univerzitním centrem je Tartu, které prozkoumáme blíže.

Většinu obyvatelstva Estonska tvoří Estonci hovořící estonštinou – třetím nejrozšířenějším uralským jazykem blízkým finštině. Estonsky hovoří v této zemi 85 % obyvatel, i když Estonci tvoří pouze 70 % obyvatelstva. Od období sovětské okupace v zemi žije početná ruská menšina.

Estonsko je parlamentní republika. Hlavou estonského státu je prezident, který jmenuje předsedu vlády, jehož musí schválit parlament. Prezidenta volí parlament nebo sbor volitelů na 5 let. Parlament má 101 členů, kteří jsou voleni na 4 roky. Země se dělí na 15 okresů a 79 obcí. Estonsko je členskou zemí EU od roku 2004. Nejdůležitějšími odvětvími estonského hospodářství byly v roce 2020 velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování a pohostinství (20,5 %), průmysl (19,2 %) a veřejná správa, obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče. Estonsko je největším exportérem dřevěných domů v Evropě.

Estonsko začalo v 90. letech s radikální transformací státní správy. Dnes mohou obyvatelé řešit přes internet prakticky vše: od zřízení nové firmy za 15 minut přes

podpis u notáře mobilním telefonem až po on-line daňové přiznání. Digitální kompetence jsou pevnou součástí základního vzdělávání, a velká část rozpočtu směřuje právě na rozvoj digitálních kompetencí. Dalším významným milníkem byl rok 2002, kdy Estonsko spustilo digitální občanské průkazy. Od roku 2005 mohou Estonci volit přes internet. V Estonsku za posledních 17 let vzniklo deset tzv. jednorožců, má tak v rámci Evropy nejvíce miliardových startupů přepočteno na počet obyvatel (Zimmerman, 2022). Mezi nejznámější patří Skype, Pipedrive nebo Bolt, které jsou řazeny mezi deset nejhodnotnějších startupů v Evropě. Vedle digitalizace a podpory zavádění zelených řešení Estonsko také sází na rozvoj prostřednictvím podpory kulturních a kreativních odvětví. Kreativní odvětví jsou vnímána jako nástroj ekonomického rozvoje a je jim věnována příkladná péče ze strany státu a municipalit. Estonci chápou kulturu jako službu a nástroj rozvoje společnosti a aktivně se zapojují i do mezinárodních projektů a sítí, jako jsou kreativní města UNESCO (Tallin, Tartu, Viljandi) nebo Evropské hlavní město kultury (Tallin, Tartu). Cílem je internacionalizace a větší propojení s dalšími, zejména evropskými, státy.

Tartu 2024

Tartu je druhým největším městem Estonska (po hlavním městě Tallinu) a má 97 435 obyvatel (údaj za rok 2023). Ve městě sídlí nejstarší estonská univerzita založená v roce 1632, dále se zde nachází Ústavní soud, Ministerstvo vzdělávání a výzkumu, Estonské národní muzeum a divadlo Vanemuine, nejstarší divadlo, ve kterém byl jako komunikační jazyk používán jazyk estonský. V Tartu vznikl světoznámý Estonský festival písní.

Obrázek 1 Dům umění v Tartu

Tartu je známé především jako univerzitní město, ale nachází se zde i řada firem, působících zejména v oblasti potravinářství, jako A. Le Coq, Tartu Mill and Salvest, přičemž tyto firmy přispívají podstatně k ekonomickému rozvoji města. Jedna z největších tiskáren novin, katalogů a časopisů v pobaltských státech, Kroonpress s ročním obratem 30 milionů euro, sídlí v Tartu. Na začátku 21. století se v Tartu začaly objevovat high-tech ICT podniky jako Playtech Estonia, Nortal (dříve Webmedia Group), ZeroTurnaround, Tarkon, Reach-U and Raintree Estonia (Smart City Tartu, 2019). Skype zde má jednu z hlavních vývojářských poboček. Jedním z největších zaměstnavatelů ve městě je univerzita. V Tartu se nachází rozsáhlá síť muzeí, divadel, Heino Eller Tartu Music College a další kulturní instituce a kreativní centra. V roce 2024 bude město hostit titul Evropské hlavní město kultury s cílem posílení internacionalizace a otevření se Evropě. Přípravy města na kandidaturu na tento prestižní evropský kulturní titul začaly už před 15 lety, kdy o titul EHMK pro

rok 2011 město soutěžilo s hlavním městem Tallin. Přípravy na rok 2024 probíhají od roku 2019 nejen ve městě, ale i celém přilehlém regionu jižního Estonska. Jižní Estonsko se skládá z 5 okresů a žije v něm celkem 288 000 obyvatel. Centrem regionu je Tartu, kde se koncentruje IT a startupový ekosystém a které nabízí nejvíc pracovních příležitostí (Smart City Tartu, 2019). V jižním Estonsku, které je spíše rurální oblastí, se daří dřevařskému průmyslu a potravinářství. I v odlehlejších částech regionu jsou zastoupené vzdělávací instituce (např. pracoviště Univerzity Tartu ve Viljandi), IT společnosti, existuje zde silná podpora kulturních a kreativních odvětví.

Evropské hlavní město kultury a práce s publikem

EHMK je nejdéle realizovanou a pevně institucionalizovanou formou kulturní politiky EU (Palonen, 2010). „Symbolická iniciativa“ (Sassatelli, 2002, s. 435) titul Evropské hlavní město kultury je udělován od roku 1985 každoročně Evropskou unií za omezené finanční podpory Evropské komise a tento event je již sám o sobě významným brandem (Evans, 2005). Za autory programu EHMK, který má napomoci při vytváření společné evropské identity a posilování legitimacy Evropské unie (Mokre, 2006; Sassatelli, 2002), jsou považováni bývalá řecká ministryně kultury Melina Mercouri a bývalý francouzský ministr kultury Jack Lang. Díky iniciativě Meliny Mercouri byl projekt v roce 1985 zahájen vydáním rezoluce sboru ministrů kultury s cílem sblížit obyvatele evropských zemí a vyvolat v nich pocit příslušnosti k těmto Společenství. Z původně ročního kulturního festivalu v zavedených kulturních metropolích (jako např. Atény, Florencie), se titul EHMK stal součástí rozvojových strategií řady evropských měst a regionů, které vsadily na strategii rozvoje prostřednictvím kultury, respektive kulturních events. Program předložený kandidátskými městy na titul Evropské hlavní město kultury musí splňovat přísné požadavky na uměleckou a kulturní kvalitu. Žádosti posoudí porota s ohledem na specifické cíle a kritéria požadovaná pro jmenování na daný rok. Nedílnou a povinnou součástí aktivit každého EHMK je také tzv. outreach, respektive zapojování publika a práce s publikem. Pro rok 2024 získalo titul EHMK estonské město Tartu, přičemž v týmu připravujícím celoroční evropský kulturní program v tomto městě byla realizována studijní a výzkumná stáž.

Příklady dobré praxe práce s publikem v Estonsku

Uměleckým konceptem EHMK Tartu 2024 je „Umění přežít“ (Arts of Survival, Ellujäämise Kunstid). Tento koncept se odkazuje na znalosti, dovednosti a hodnoty, které umožní obyvatelům nejen Estonska, ale celé Evropy zvýšit kvalitu života. Koncept je založen na jedinečnosti, udržitelnosti, pochopení a spoluprábě.

Jedinečnost má Evropě představit kulturní dědictví a současné umění jižního Estonska, inspirovat evropské publikum k návštěvě. Pochopení směřuje ke vzdělávání a kritickému nahlížení na propojování lidí a technologií, znalostí a vědy prostřednictvím umění. Organizátoři programu EHMK chtějí podporovat participaci na kultuře prostřednictvím vytváření nových prostředí a zážitků. Kodex Tartu 2024 obsahuje mezigenerační, mezisektorovou a nadnárodní spoluprábu. Tartu 2024 je Evropským hlavním městem kultury pro prarodiče, matky, otce i děti. Evropské hlavní město kultury Tartu 2024 bude realizováno prostřednictvím sítí vzájemně se podporujících organizátorů kulturních akcí, kteří spolupracují s estonskými a evropskými partnery v oblasti umění, vědy a podnikání. Udržitelnost hledá odpověď na otázku, jak v budoucnu vést dobrý život jako jednotlivci, jako společnost ať už ve městě, nebo na venkově. Udržitelná kultura je sociálně a ekologicky odpovědná. To znamená, že akce, aktivity a komunikace s veřejností v rámci Evropského hlavního města kultury budou šetrné k životnímu prostředí a přístupné lidem s různými potřebami.

V rámci příprav kandidatury města Tartu na titul Evropské hlavní město kultury bylo realizováno na 350 schůzek ve městě a zapojeném regionu jižního Estonska (Příhláška 2, 2019). Díky těmto setkáním byly identifikovány hlavní cílové skupiny kulturních aktivit, jejich potřeby a bariéry, které jim znemožňují participovat na kultuře. 4 klíčové skupiny nebyly dostatečně zastoupeny v publiku, a to:

- Mládež a studenti
- Starší lidé
- Lidé s různým druhem omezení
- Etnické minority

- Lidé z venkova a vzdálenějších regionů

Níže jsou představeny bariéry a motivátory pro účast na kulturních aktivitách pro tyto cílové skupiny.

Mládež a studenti

V Tartu žije 13 500 osob ve věku 7–19 let. Zatímco angažování dětí na prvním stupni základní školy funguje relativně dobře, zájem o kulturní aktivity v pozdějším věku klesá z různých důvodů, které jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 3 Bariéry a motivátory kulturní participace u mládeže a studentů

Bariéry	Motivátory
Digitální závislost	Zapojení influencerů Podpora využívání sociálních médií
Názor vrstevníků	Velká jména, známé osobnosti Jiné možnosti trávení času s vrstevníky
Stres ve škole	Zábava Inspirativní přístup k řešení běžných témat
Problémy v oblasti duševního zdraví	Zaměření na reálné potřeby a problémy
Drahé vstupné	Volné vstupné Do it yourself eventy a aktivity

Zdroj: Přihláška Tartu 2024

Pro zapojení dětí a mládeže je třeba využít tzv. motivátorů, různých přístupů pro vzbuzení jejich zájmu a pasivní či aktivní zapojení do kulturního života.

Obrázek 2 Studentské dny v Tartu

Starší lidé

Starší ženy v Tartu jsou kulturně poměrně aktivní, naopak je to u starších mužů. Ti v jižním Estonsku trpí samotou, po odchodu do důchodu mívají často problémy se svým zapojením do komunitního života, někteří tíhnou k pití alkoholu, někteří se dobrovolně izolují. Pro slabší sociální skupiny jsou bariérou ke kulturní participaci výše ceny vstupenek a cena dopravy.

Tabulka 5 Bariéry a motivátory kulturní participace u starších osob

Bariéry	Motivátory
Absence doprovodu	Doporučení vrstevníků
Nedostatek odvahy	Osobní pozvání
Špatný zdravotní stav	Lepší přístup
Drahé vstupné	Volné vstupné

Zdroj: Příhláška Tartu 2024

Lidé s různým druhem omezení

V Tartu žije 13 000 lidí s různým druhem omezení či postižení. To je stejný počet osob, jaký je počet studentů univerzity v Tartu. Snahami týmu Tartu 2024 je destigmatizovat lidi s omezením, vytvořit přátelskou atmosféru a dostupné prostředí. Poslední uvedené je však velkou výzvou vzhledem k tomu, že řada kulturních aktivit se odehrává v historických budovách s nedostatečnými možnostmi přístupu pro návštěvníky s omezením. Toto vyvolává ještě silnější pocit nepřístupnosti kulturních aktivit.

Etnické minority

Tartu není monokulturním městem, žije zde řada zahraničních studentů, ale také pracovníků v ICT, ale také válečných uprchlíků z Ukrajiny, či rusky mluvících obyvatel. Proto je třeba mít veškeré informace ve vícejazyčné formě a jednotlivé komunity mezi sebou propojovat.

Tabulka 6 Bariéry a motivátory kulturní participace u etnických minorit

Bariéry	Motivátory
Neznalost jazyka	Poskytnutí překladu
Odpojení od místní komunity	Umožnění prolínání a sdílení různých kultur

Pocit dočasnosti	Akceptace všech osob jako obyvatel kosmopolitního města Tartu
------------------	---

Zdroj: Přihláška Tartu 2024

Poslední cílovou skupinou, se kterou je nutné v jižním Estonsku intenzivně pracovat, jsou lidé z venkova a vzdálenějších regionů. V těchto lidech často přetrvává pocit, že jsou zanecháni vládou napospas, což potvrzuje i trend posledních let – z menších obcí a vzdálenějších regionů mizejí základní služby, dopravní dostupnost je velmi komplikovaná a cenově nákladná. Limitovaná finanční podpora živé kultury brání přímému kontaktu se špičkovými umělci. Nedostatek mediálního zájmu a propagace dovedností také brzdí příliv publika do těchto míst nejen z blízkých obcí, ale zejména potenciálního publika na národní a mezinárodní úrovni.

Tabulka 7 Bariéry a motivátory kulturní participace u lidí z odlehlejších regionů

Bariéry	Motivátory
Nedostupnost	Zlepšení přístupnosti
Absence kulturních návyků	Atraktivní témata Participace
Drahé vstupné	Volné vstupné
Přetrvávání v komfortní zóně	Významní umělci s inovativními přístupy Doporučení vrstevníků a přátel

Zdroj: Přihláška Tartu 2024

Nejen pro uvedené cílové skupiny, ale nejširší možné lokální, regionální, národní a mezinárodní publikum má EHMK TARTU 2024 připraven obsáhlý interdisciplinární program „Arts of Survival“, který zde nebude celý prezentován. Lze jej nalézt na webových stránkách <https://tartu2024.ee/programme>. Na následujících stránkách jsou uvedeny vybrané inspirativní projekty, které jsem osobně navštívila, diskutovala je, či se podílela na jejich rozvoji, případně jsem je zvolila na základě jejich inovativnosti, interdisciplinárnímu či mezinárodnímu zaměření a souvislosti se současným pohybovým uměním a tancem. Uvedené instituce a projekty se mohou nacházet či realizovat mimo Tartu, nicméně tvoří nedílnou součást programu nebo jsou partnery a spolupracujícími organizacemi nadace Tartu 2024.

Estonský festival pohybu a wellbeingu, obec Elva, jižní Estonsko

Elva je město v jižním Estonsku, v roce 2020 zde žilo 5 698 obyvatel. 40 % území města tvoří lesoparky a dvě jezera: Verevi, které disponuje písčnou pláží a Arbi. Město patrně vzniklo kolem roku 1889, brzy po dokončení vlakové tratě Tartu – Valga, a to kolem nádraží, jež dostalo jméno podle řeky Elvy. Dnes je Elva cílem domácího cestovního ruchu zejména díky nedotčené přírodě, jezerům a řadě sportovních událostí, které se ve městě nebo jeho okolí konají. Elva byla v roce 2021 držitelem titulu Evropské hlavní město sportu. Aktivní životní styl je považován za součást estonské kultury, organizátoři festivalu se chtějí zaměřit na duševní a fyzický wellbeing, aby lidé žijící v jižním Estonsku a celé Evropě věděli, jak si mohou sami pomoci docílit vyšší kvality života. Budou kombinovány nejlepší příklady metod pro podporu a rozvoj duševního a fyzického zdraví s různými kreativními metodami se znalostmi a zkušenostmi různých věkových generací. Nedílnou součástí celé akce budou jedinečné urbánní prostory města Elvy s všudypřítomnou přírodou, lesy a jezery.

Obrázek 3 Návštěva města Elva s týmem Tartu 2024

Festival ponese oficiální název Estonský festival pohybu a wellbeingu. Záměrem festivalu je propojit sport s pohybovým uměním a podpořit zvýšení kvality života nejen u místních obyvatel, ale i širšího publika. Cílovou skupinou tohoto inkluzivního festivalu jsou všichni bez rozdílu bez ohledu na věk, původ, mentální či tělesná omezení.

Festival přátelský k rodinám zahrnuje kulturní eventy, urbánní prostor města Elva a aktivity vedoucí k podpoře zdraví a zdravého životního stylu¹. Elva chce prostřednictvím aktivit festivalu každému návštěvníkovi pomoci najít cestu, jak podpořit své duševní a fyzické zdraví. Součástí celé akce bude „welfare a wellbeing“ konference, experimentální koncert městského orchestru z města Pärnu, charitativní taneční maraton a mnohé další aktivity. V rámci konference budou moci lidé diskutovat různé aspekty zdraví s experty z celé Evropy. Konference se uskuteční ve formátu světově známých a inspirativních Ted Talks společně s diskuzemi. Konference je připravována ve spolupráci s Univerzitou Tartu. Kulturním vrcholem festivalu bude koncert městského orchestru Pärnu. V rámci této aktivity proběhne i debata nad tím, jaký fyzický a psychický výkon musí odvádět profesionální hudebníci během cvičení a koncertování. Největší společnou akcí bude dvanáctihodinový charitativní taneční maraton, který bude probíhat zároveň s proslulým Tartu maratonem. Každý si na festivalu bude moci najít svoje „umění pro přežití“, které mu bude sedět nejvíce. Ať už to budou aktivity ke zvládnutí stresu, praktikování e-sportu, nebo absolvování kreativní terapie.

Město Elva si přeje ukázat, že sport a terapie nejsou jedinými prostředky k péči o fyzické a duševní zdraví, ale že i kulturní aktivity, jako například hra na piano nebo angažování se do kulturních aktivit může pozitivně podpořit zdraví. Série eventů na podporu zdraví se v Elvě uskuteční v termínu 26. a 27. července 2024 vlastně již potřetí, poprvé ale ve spojení s kulturou. První dva ročníky byly zaměřeny čistě na sport a s ním spojené zážitky, v roce 2024 se program rozšíří na pohybové aktivity a pohybové umění, duševní zdraví a wellbeing obecně. Všechny

¹ <https://tartu2024.ee/heaolufestival-en>

aktivity realizované v rámci festivalu jsou určeny pro všechny věkové skupiny a organizátoři si kladou za cíl propojit více generací návštěvníků.

Jedním z cílů festivalu je zajistit přístupnost aktivit co nejširšímu spektru návštěvníků. Například budou využívány audio popisky, dále ve spolupráci s Estonskou komorou postižených osob bude zajištěn překlad do znakového jazyka. Společně s Estonskou asociací pro kreativní terapie budou představené různé možnosti kreativních terapií a ve spolupráci s rodinným centrem Elva se návštěvníci dozví, jak rozpoznat člověka v nesnázích či ohroženého na životě a jak zajistit potřebnou pomoc.

Organizátor festivalu: Město Elva, Odbor kultury a sportu

Kontakt: eliise-berta.tarto@elva.ee

Sõltumatu Tantsu Lava

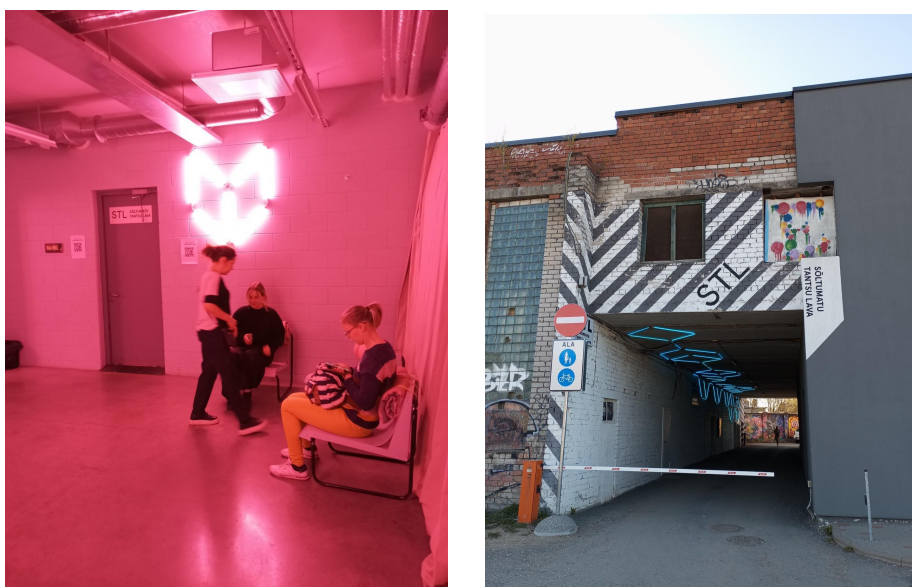
Sõltumatu Tantsu Lava (STL) je nezávislé centrum pro rozvoj současného tanečního umění. Kromě tanečních a divadelních představení se v STL konají pohybové workshopy, kreativní rezidence, přednášky, taneční maraton, série PREMIERE pro nováčky současného tance nebo večer umělců krátkých forem Greenfield.

STL vzniklo v roce 2005 jako iniciativa 2 osob s cílem podporovat taneční a pohybová umění zejména v rámci nezřizované umělecké scény. Nyní tvoří tým 5 lidí zaměstnaných na plný úvazek, jejich plat a provoz produkčního domu pokrývá dotace Ministerstva kultury, o kterou musí žádat každý rok. Nicméně toto se má změnit na víceletou dotaci. V rámci týmu je jeden člověk odpovědný za marketing a audience development. Tento člověk je odpovědný za popis představení, tvorbu vizuálu, komunikaci na sociálních sítích (FCB, IG). Stále vyrábějí plakáty, i když o tom před rokem vedli intenzivní debatu. Zásadní pro prezentaci představení je tvorba krátkého videa profesionálním dodavatelem. Osvědčilo se jim celkové zveřejnění programu před začátkem jarní a podzimní sezóny. V jednom týdnu je možné koupit si zvýhodněné vstupné na všechna představení, za jedno představení

zaplatí zájemce 10 EUR. Vedle plné vstupenky mají následně slevy pro studenty, děti ze sociálně znevýhodněných rodin mohou jít na představení zdarma na základě spolupráce se sociálním odborem města Tallin. Mezi další možnosti, jak se setkat s prací STL, jsou work in progress (vstup zdarma), semináře, přednášky. Taneční a divadelní sál Sõltumatu Tantsu Lava byl vystavěn na základě potřeb tanečních umělců (jedná se o plochu 11x14 metrů s měkkou parketovou podlahou, čisté a teplé prostředí, je zde možnost denního světla, nejnovější technické vybavení a prostory pro publikum). Sál je součástí divadla Vaba Lava, které se nachází ve známé tallinské kreativní čtvrti Telliskivi Creative City u hlavního vlakového nádraží (více info viz níže). Taneční sál STL je poměrně malý, představení bývají vyprodána, nemají problém s nedostatkem publika, spíše s finanční udržitelností v kontextu inflace (rozhovor květen 2023).

STL je součástí Baltic Dance Platform, respektive jejím zakladatelem společně s Litevským tanečním informačním centrem a Lotyšským tanečním informačním centrem. Baltská taneční platforma byla založena v roce 2018 s cílem promovat a sít'ovat baltský současný tanec na mezinárodní scéně. Každé dva roky pořádají třídní bienále současného pohybového umění. 9. – 11. 2. 2024 se setkání Baltic Dance Platform uskuteční v lotyšském hlavním městě Riga. STL je velmi aktivní na poli mezinárodních projektů, níže jsou představeny 2 – Moving Cities a MODINA, jelikož se oba zaměřují na audience development.

Obrázek 4 Prostory STL

MOVING CITIES: rezidenční umělecký projekt zaměřený na choreografické intervence ve veřejném prostoru

Projekt Moving Cities² je součástí hlavního programu Evropského hlavního města kultury Tartu 2024, který je vytvořen projektovými partnery Sõltumatu Tantsu Lava (STL) z Estonska, Davvi – Centrem pro performativní umění z Norska ve spolupráci s estonským festivalem UIT. Finančně je projekt podpořen Evropskými hlavními městy kultury Tartu 2024 a Bodø 2024.

Jedná se o kolaborativní projekt 4 estonských umělců a 4 norských umělců s cílem realizovat choreografické intervence ve veřejném prostoru s cílem jeho oživení. Projekt vyzývá umělce k výzkumu veřejných prostor a zvyků lokálních komunit prostřednictvím choreografických technik a performativního umění v kontextu mezinárodního partnerství dvou evropských hlavních měst kultury pro rok 2024, Tartu a Bodø. Moving Cities propojuje profesionály v choreografii s experty na urbanismus s cílem pokládat otázky a pozorovat kriticky veřejný prostor v obou kulturních metropolích.

Projekt se skládá ze 3 částí – dvoutýdenní výzkumné rezidence v Tartu v srpnu 2023, třítydenní výzkumné rezidence a veřejné prezentace v Bodø v červnu 2024, třítydenní rezidence a zkoušení a 3 veřejných představení v Tartu v červenci 2024. Umělecký tým tvoří 8 osob, 4 umělci z Estonska a 4 z Norska. Umělci byli vybráni na základě otevřené výzvy. Z důvodu případného zájmu o síťování a seznámení se se zástupci estonské a norské umělecké scény jsou zde uvedeny jejich krátké medailonky.

Umělci zapojení do projektu

Elise Strandjord je umělkyně pocházející z města na severu Norska, Bodø. Působí jak performerka, choreografka a producentka. Zajímá se o konceptuální a interaktivní projekty. Po ukončení studia v roce 2019 pracuje na projektech pro děti a mládež, tematicky se zaměřuje na komunitní projekty založené na

²<https://stl.ee/projekt/movingcities/?fbclid=IwAR1YbNynwoeYyBelmKSdzVBWUWAaS3SaHATFY5KhVc-IKgANt6PkQlabBDY>

spolupráci. Spolupracuje s živými muzikanty, vystupuje na hudebních koncertech jako součást produkce, natáčí hudební videa.

Hanna Junti's pochází z Estonska, ale studovala ve Velké Británii Goldsmiths College (bakalářka v dramatických a divadelních uměních, magisterské studium absolvovala v oboru Režie a výuka pohybu). Umělecky působí na pomezí tance a divadla jako performerka, režisérka, choreografka, ale také učitelka. Její práce je ovlivněná multikulturalitou Londýna a snaží se porozumět motivaci lidí k pohybu a různým činnostem.

Karsten Lunde je vystudovaný architekt a zároveň tanečník. V roce 2020 spoluzaložil architektonickou kancelář Atelier Particular, která se zaměřuje na menší architektonické projekty, transformaci, instalace a komunikaci. Na poli tance se zaměřuje na kreativní tanec a improvizaci se zaměřením na vnímání a pohyb ve veřejném prostoru. Je fascinovaný vzájemným ovlivňováním tance a architektury, obojí strukturuje naše těla v místě a čase v závislosti na prostředí a kultuře.

Margaret Tilk je výzkumnice v oblasti umění, v současnosti se zabývá sociální konstrukcí těla v ulicích, politikou těla a kvalitativními výzkumnými metodami na bázi umění. Studuje kulturní sociologii v Belgii a pracuje jako kurátorka festivalu Opinion v estonském městě Paide.

Maria K. Landmark pochází z Norska. Pracuje jako choreografka a učitelka tance. Absolvovala univerzity ve městech Stavanger a Tromsø. Jelikož žije a pracuje v menším městě, vždy se zajímala s práci s širokým spektrem aktérů na různých místech. Zkoumá, jak co nejcitlivěji včlenit projekty do místního prostředí.

Nele Tiidelepp je umělkyně a spisovatelka, jejíž práce je motivována spontánní reakcí na prostředí a materiály. Pracuje se sochami a textem. Nele publikovala texty a participovala na výstavách a kulturních projektech v Estonsku, Belgii, Německu, Itálii, Švýcarsku, Portugalsku, Finsku a Litvě.

Oda Holmviik Bredvold je norská scénografka a klaun facilitátor (například projekt Nose to Nose 2019–2023). Je uměleckou ředitelkou Helgeland International Theater, nomádského divadla pro děti a mládež, které zkoumá možnosti dialogu

umění s krajinou pobřeží Helgelandu. Ve své umělecké praxi dává Oda prostor nonverbálnímu a absurdnímu vyjadřování a snaží se o reflexi našich sensorických a prostorových zkušeností, kdy otevírá otázky, jaký je svět a z čeho je tvořen.

Sigrid Savi je choreografka a performerka působící v Berlíně a Tallinu. Její práce může být charakterizována jako sociálně-kritická, melancholická, absurdní a zábavná. Se svými projekty a představeními vystupuje v divadlech, klubech a na střeších galerií. Vedle své sólové kariéry začala v poslední době pracovat i na společných projektech s dalšími choreografy, vizuálními umělci a skladateli.

MODINA projekt (Movement, Digital Intelligence and Interactive Audience, v překladu Pohyb, digitální inteligence a interaktivní publikum)

Projekt s akronymem MODINA³ cílí na rozvoj kreativních dovedností pro současná taneční představení a rozšíření zážitku pro publikum za využívání digitálních technologií s důrazem na výzkum umělé inteligence (AI) a interakci publika na místě a online. Cílí na tanečnický, mediální umělce a publikum. Projekt využívá dva přístupy:

První přístupem je rozvoj kapacit tanečních umělců a mediálních umělců ve využívání nových digitálních a AI technologií a jejich zapojení do tance – pro přípravu, vystoupení, distribuci a znovuvyužívání tanečních děl (včetně onlinu) skrze spolupráci umělců, technologů a týmu STL.

Druhý přístup je založen na umožnění publika zapojení do performance v rozšířeném kontextu, aby došlo k vícero interakcím v analogovém i online prostoru a kombinaci obou. Projekt je nový, zahájený v roce 2023 a jeho výsledky budou známé v roce 2026.

V rámci projektu MODINA byla otevřená výzva na realizaci uměleckých rezidencí pro umělecká dua tak, aby byl zastoupen tanec a zároveň i kreativní technologie.

³https://stl.ee/projekt/modina/?fbclid=IwAR0wCbcSchqsmPiMuJp2H25oDyilvvEReRRNf_Krtr5OE33fXERPdHZthLE

5 rezidencí se bude konat po dobu 8 týdnů na 5 různých místech, respektive v 5 různých evropských státech: CNDB (Rumunsko), Kino Siska (Slovinsko), STL (Estonsko), tanzhaus nrw (Německo), and Trafo (Maďarsko). Tyto rezidence budou mít i podporu v rámci mentoringu od 3 akademických partnerů: Hochschule Düsseldorf, Tallinn University a University of Lisbon. Tyto rezidence se uskuteční od listopadu 2023 do dubna 2024.

Výstupem tříletého interdisciplinárního projektu nebudou jen nová taneční představení, ale také workshopy a semináře, nové softwarové nástroje pro současný tanec, rozšíření znalostí a příležitostí pro umělce, podpora a rozvoj tanečního publika.

MODINA je projekt podpořený programem Kreativní Evropa Evropské unie ve výši 1 milionu eur (70 % celkového projektového rozpočtu).

Tance ke snění, odporu a spánku (*Dances to Dream, Res(is)t and Sleep to*)

Taneční představení, za kterým stojí autorka Sveta Grigorjeva, mělo premiéru v STL 5. května, pro publikum bylo uvedeno také následující den 6. 5. a v neděli 7. 5. 2023. Představení jsem navštívila v druhý den jeho uvedení. Publikum sedělo bez obuvi na zemi na stejné úrovni jako performerky. Po počáteční fázi představení (párový současný tanec až akrobacie), které mělo za cíl publikum zrelaxovat a přimět až ke spánku, následoval zlom, kdy bylo publikum motivováno participovat na představení prostřednictvím pohybů, které měly vyjadřovat společný boj za lidská práva utlačovaných žen v řadě zemích světa vzhledem k ilegálnosti potratů.

Obrázek 5 Taneční představení v STL

Představení má být měkkou odpovědí na agresivní patriarchální svět vedený válkami. Performerky hledají alternativu, svět ve kterém něha, citlivost, empatie a doteky jsou povoleny a vítány. V rámci představení esteticky zkoumají anti-maskulinitu, anti-drama a neagresivitu. Publikum může během představení sedět, může ale i ležet, prostě se cítit pohodlně. Představení je přístupné i vozíčkářům. Smyslem je vyzdvihnout i témata sebepěče, nesexuální intimity, meditace, terapeutických pohybů a kultivaci hypersensitivního těla. Publikum je vyzváno snít, odpočívat, ale také kolektivně vytvořit rezistenci vůči všem negativním jevům dneška, pandemiím, krizi ve zdraví, válce, klimatickým změnám.

Sveta Grigorjeva je estonská choreografka, performerka a autorka básní. Vystudovala choreografii na univerzitě v Tallinu a ve Francii na Université Nice-Sophia-Antipol. Ve svých básních se dotýká otázek estonsko-ruské identity, v roce 2013 získala za své básně cenu Tallinské univerzity.

Kreativní město Telliskivi, Tallin

Kousek za vlakovým nádražím v Tallinu se v bývalých průmyslových budovách nachází kreativní centrum se spoustou design obchodů, uměleckých ateliérů, neziskových organizací, ale i barů a restaurací. Během roku se tu pořádá na 800 kulturních akcí a bleších trhů, svou pobočku tu otevřela švédská Fotografiska, tedy galerie moderní fotografie. Umění si v Telliskivi užijete všude, celý komplex je vlastně takovou velkou venkovní galerií graffiti.

Obrázek 6 Telliskivi Creative City

Obrázek 7 Budova Fotografiska v Telliskivi Creative City

Na konci areálu, téměř vedle vlakových kolejí, se nachází i prostor tanečního produkčního domu Sõltumatu Tantsu Lava.

KANUTI GILDI SAAL

Kanuti Gildi SAAL (KGS) je tallinské umělecké centrum zaměřující se na současná performativní umění. Jednou z hlavních aktivit je koprodukce uměleckých děl ve spolupráci s institucionálními partnery a umělci. Organizují festivaly a facilitují rezidence s cílem podpořit umělce v jejich kreativní tvorbě. KGS bylo založeno zejména s cílem podporovat nezávislé umělce, kterým umožňují vytvářet nová originální díla prostřednictvím výzkumu a možnosti experimentovat. Pracují

s novými formáty a myšlenkami. Během roku vzniká díky KGS až 15 premiér nových představení a projektů. Velmi výhodná je poloha budovy historického centra Tallinu, kde dochází k propojování současného umění s historií. První historicky dokumentované divadelní představení v Estonsku se konalo právě v budově Saint Canute Guild House v roce 1633. Nicméně KGS produkuje současné umění a snaží se spíše než koukat do historie udávat trendy do budoucna.

Vedle samotných uměleckých představení KGS organizuje řadu akcí s cílem aktivovat publikum a zapojit jej do diskuze o aktuálních tématech v umění a ve společnosti. Díky těmto aktivitám se KGS stalo setkávacím místem a hubem specifické komunity lidí.

Kanuti Gildi SAAL se propojuje i s podobně zaměřenými umělci a uměleckými centry na mezinárodní úrovni. Jsou součástí mezinárodní umělecké výměny z hlediska kreativních týmů a programu. Mezinárodní spolupráci považují za klíčovou součást své koprodukční činnosti, například v roce 2019 proběhlo 91 hostujících představení ve spolupráci se spolupracujícími umělci v 15 různých zemích.

Obrázek 8 Budova Kanuti Gildi Saal

Kanuti Gildi SAAL organizuje nejstarší mezinárodní festival performativních umění v Tallinu, SAAL Biennaal. Mezi roky 2001-2014 nezl názevl Augusti Tantsu Festival. Jsou spolupořadatelí NU Performance Festival (od roku 2005). Mezinárodní festivaly vnímají jako příležitost pro estonské publikum vidět zahraniční díla a reflektovat je se současnou estonskou tvorbou. Další aktivitou na poli festivalů je lokální Made in Estonia Maraton, který od roku 2006 uvádí krátká díla vyprodukovaná v Estonsku. Novou aktivitou na poli práce s národním publikem je od roku 2022 festival Switchover, který je sice celý postaven na umělcích působících v Tallinu a napojených na KGS, ale koná se v Tartu.

SWITCHOVER 2023

Switchover (Ümberlülitus) je kulturní mozaika vytvořená s láskou a je dárkem od města Tallin pro město Tartu. Intenzivní program je složen z různých forem a směrů současného performativního umění tak, aby si každý našel něco svého a mohl lépe prožít a pochopit umění – nové divadlo, tanec, filmy, hudbu. Jednotlivé části programu jsou kurátorované místními umělci ve spolupráci se zástupci zahraniční umělecké scény. Mezi vystupujícími umělci byli například Kristina Norman, Johann Rosenberg, Stina Force, Siim Tõniste, Üüve-Lydia Toompere, Nele Tiidelepp. Festival se koná na řadě míst po celém městě Tartu, aby se fyzicky přiblížil co nejširšímu publiku: divadlo Tartu Uus Teater, Tartu Elektriteater, HAKI Gallery a sál Armastuse v kreativním centru Aparaaditehas nedaleko vlakového nádraží, bývalé továrně na výrobu deštníků, ve které Sovětská armáda tajně vyráběla díly pro ponorky.

Ročník 2023 festivalu performativního umění Switchover se konal v květnu v termínu od 3. do 6. května. Navštívila jsem představení autorky Karolin Poska, Lucky Charm. Toto představení na pomezí současného pohybového umění a nového divadla bylo opatřeno anglickými titulky. Titulky byly vysílány na velkou kouli, která představovala měsíc v úplňku a v rámci představení hrála také svoji roli.

Obrázek 9 Budova TARTU UUS TEATER

V tomto představení Karolin Poska (která skoro celé představení visí ve vzduchu díky důmyslnému zařízení) sama sebe deklaruje za antropoložku a zkoumá svět kolem sebe a také svět neviditelných sil. Lidé věří různým vykladačům budoucnosti, kartáčkám, negativním znamením, jako je např. černá kočka na cestě. Má však smysl spoléhat se na vyšší síly a vyšší znamení, nebo máme vzít život do svých rukou? Během představení se umělkyně pohybují nejen na jevišti, ale i mezi diváky. Diváci mají možnost pokládat prostřednictvím svých mobilních telefonů dotazy ohledně své budoucnosti a performerky na základě působení vyšších sil na tyto otázky odpovídají. Představení tematizuje i současnou válku na Ukrajině.

Obrázek 10 Fotodokumentace představení v rámci festivalu Switchover

Zdroj: Blanka Marková

Karolín Poska je performativní umělkyně, choreografka a tanečnice působící v Tallinu. Prostřednictvím kreativní aktivity se snaží odpovědět na otázky, jaké je to být živý v daný moment. Ráda si hraje s objekty, mění realitu a boří očekávání diváků. Za svojí absolventskou práci na Estonské Umělecké Akademii získala ocenění Young Artist Award. Její dvě představení "For your Nirvana" (2020) a "Untitled" (2021) byla nominována na ocenění Estonské divadelní představení roku.

TARTU UUS TEATER

Divadlo UUS Tartu funguje jako otevřená platforma pro nové myšlenky v oblasti nového divadla. Divadelní společnost sídlí v Tartu a disponuje vlastními prostory – divadelním sálem vhodným i pro taneční představení. V rámci pobytu jsem

v divadle navštívila výše uvedené představení Karolin Poska, které bylo součástí festivalu představující současnou tallinskou scénu – Switchover. Tvorbu TARTU UUS TEATER, konkrétně představení Kirilla Havanského, jsem naopak zhlédla v Tallinu, v Kanuti Gildi Saal. Toto je názorná ukázka propojení estonských kulturních scén.

KIRILL HAVANSKI / TARTU UUS TEATER

Mis saab siis, kui meid enam ei ole

Performativní studie o stesku vytvořená kreativním kolektivem TARTU UUS TEATER byla 22. dubna 2023 uvedená v Kanuti Gildi Saal v Tallinu. Tartu UUS TEATER se zaměřuje na nové divadlo. Uvedená performance byla založena na komunikaci herců bez potřeby mluveného slova v úzkém propojení na audiovizuální efekty, konkrétně práci světelného designéra, doprovodnou produkovanou hudbu, ale i hraní na živé nástroje během představení. Během představení jsme se tak ocitli na diskotéce, technoparty i intimním večírku, část představení probíhala v naprosté tmě.

Představení se tematicky věnuje setkání velmi blízkých přátel, kteří se velmi radují, že se sešli, jelikož v dnešní době mají jen málo času ve srovnání s minulostí. Je nachystané bohaté občerstvení na stole, víno teče proudem, hudba hraje, zábava graduje, ale najednou všem dojde, že někdo u stolu chybí. Následuje emotivní a smyslově velmi intenzivní přehlídka očekávaných i neočekávaných forem stesku a zároveň těšení se, že chybějící přítel přece jen dorazí.

Obrázek 11 Fotodokumentace představení v Kanuti Gildi Saal

Lemoot Kompanii

The Lemoot company je nová taneční a performativní umělecká společnost založená v létě 2020, jejíž činnost byla na začátku aktivit zpomalena pandemií COVID. Jádrem umělecké společnosti tvoří sestry, dvojčata, Johanna Anett a Helle Mari Toomel. Umělecký kolektiv, který úzce spolupracuje s TARTU 2024 a Oulu 2024, má dva směry: tvorbu vlastních tanečních produkcí a realizaci tanečních lekcí a tanečních kurzů pro dospělé. „Naší touhou je vytvářet jedinečné taneční a performativní umělecké produkce, které se dotknou duše i smyslu pro krásu. Rádi se můžeme zasmát absurditě života, mluvit o lásce nebo poukazovat na úzká místa naší společnosti. Rádi děláme věci jednoduše, od jednoho člověka k druhému“ (webové stránky Lemoot Kompanii).

V rámci programu EHMK TARTU 2024 vytvářejí členové Lemoot Kompanii společně s uměleckým tanečním kolektivem z OULU 2024 nové participativní site specific taneční představení v propojení na videomapping. Uskutečnit by se mělo v kreativních hubu Aparaditehus v Tartu. Představení je teprve ve fázi příprav, nicméně vedení společnosti Lemoot již nyní ví, že marketingové aktivity bude

směřovat spíše ekologicky, chtějí se vyhnout tvorbě a lepení plakátů ve veřejném prostoru, nechtějí tvořit zbytečný odpad. Snaží se o ekologizaci, nejen ve prospěch online komunikačních kanálů, ale hledají nové možnosti ve spolupráci s dalšími partnery. Podmínkou uvedení nového díla v rámci Tartu 2024 je směřovat 10 % rozpočtu na marketing, což je pro Lemoot company nová výzva. Nikdy tolik financí do marketingu nesměřovali.

Obrázek 12 Schůzka s Lemoot Kompanii

Viljandi dance festival

Město Viljandi s necelými 18 000 obyvateli se pyšní titulem UNESCO kreativní město řemesel a folkového umění. Z celkového počtu 2 780 registrovaných firem ve městě, je 738 spojeno s kulturními a kreativními odvětvími a řemesly včetně

2 kováren, 2 keramiček a dílny na zpracování vlny. Ve městě sídlí část Univerzity Tartu, Kulturní akademie Viljandi. Kulturní a kreativní sektor zaměstnává 2 500 osob, přičemž řemesla a folklor nemají jen kulturní, ale také sociální dopad na celý region. Estonské centrum tradiční hudby má sídlo ve Viljandi a každý rok se zde koná festival folklorní hudby, který dosahuje návštěvnosti 20 000 osob včetně zahraničních návštěvníků.

Obrázek 13 Okolí města Viljandi

Viljandi se snaží propojovat kulturní dědictví se současnou společností a rozvíjet lokální kulturu prostřednictvím moderních metod a napojení na zahraniční spolupráci. Město poskytuje finanční podporu ve formě stipendií profesionálním umělcům a řemeslníkům s cílem udržet tyto kreativní osoby ve městě. Díky stipendiu se tak mohou jmenovat volně tvorbě a prezentovat svoji práci. Stipendium je udělováno čtyřikrát do roka. Další finanční forma podpory existuje v rámci Kreativního města – dvakrát ročně je alokováno stipendium vždy pro

jednoho profesionála z Viljandi a jednoho profesionálního umělce z dalšího UNESCO Kreativního města. Město podporuje propagaci řemesel u široké veřejnosti, začleňuje do své podpory i různě znevýhodněné umělce prostřednictvím iniciativ Centra naivního umění Paula Kondase. I díky těmto aktivitám je Viljandi partnerským městem EHMK TARTU 2024, důležitým partnerem je Kulturní akademie Viljandi, která každý rok pořádá Festival současného tance, který se koná vždy týden před Mezinárodním dnem tance. Festival je z velké části tvořen studentskými představeními, či work in progress, které jsou uváděny v různých částech města. Vedle tance lze na Kulturní akademii studovat divadelní umění, estonská řemesla, hudbu, sound engineering, management volnočasových aktivit a kulturní management. Vedle teoretických znalostí získávají studenti i praktické zkušenosti (například ve formě organizování Tanečního festivalu), které jim umožňují jednodušší vstup na pracovní trh. Taneční produkční společnost Lemoot company má své kořeny právě v Kulturní akademii Viljandi.

Obrázek 14 Dvůr původního divadla ve Viljandi

Estonské muzeum umění

Estonské muzeum umění bylo založeno v roce 1919 a dnes je tvořeno více muzei a budovami: Kumu Art Museum, Kadriorg Art Museum, Mikkel Museum, Niguliste Museum a Adamson-Eric Museum.

KUMU umělecké muzeum, Tallin

The Kumu umělecké muzeum je nyní sídlem Estonského muzea umění a bylo otevřeno v roce 2006. Hned v roce 2008 Kumu umělecké muzeum porazilo svých 140 kolegů a obdrželo cenu Evropské muzeum roku (European Museum of the Year Award, EMYA), kterou uděluje Evropské fórum muzeí. Porota ocenila nové přístupy muzea zejména v oblasti aktivní inkluze veřejnosti. V roce 2014 se v prostorách muzea konala každoroční konference Evropského fóra muzeí a uskutečnil se zde i ceremoniál předání cen Evropského muzea roku. Budova muzea je vybavená nejmodernějšími technologiemi, je zde možné realizovat konference, koncerty i divadelní představení. Muzeum představuje především

výtvarná umění z různých období estonské historie, včetně děl pocházejících ze sovětské éry a současné umění. Moderní architektura budovy je atraktivitou sama o sobě.

Obrázek 15 Budova KUMU

teamLab: Impermanent Flowers Floating in a Continuous Sea

Kreativní kolektiv teamLab byl založen v roce 2001 a je světoznámým představitelem digitálního umění. Jejich prostorové instalace změnily způsob vnímání digitálních technologií a seznámili s nimi miliony lidí po celém světě. Digitální umění představuje umění bez hranic, návštěvník se ocitá fyzicky i sensoricky v jiném prostoru. Je jen na návštěvníkovi, zda interpretuje digitální díla jako krásné estetické umění či spíše v kritickém kontextu změny našeho prostředí.

Kumu museum vystavilo v dubnu a květnu 2023 tři práce skupiny teamLab znázorňující nekonečně cykly přírody – kontinuální mořské vlny, životní cyklus rostlin a nikdy nehasnoucí plamen. Výstava měla kromě vizuálního a imerzivního zážitku přidanou hodnotu ve formě zapojení diváků prostřednictvím mobilní aplikace – každý si mohl nechat zažehnout virtuální plamen ve svém mobilním telefonu, ale také ovlivňovat intenzitu a směr původního vystavovaného ohně

prostřednictvím pohybu a sdílet svůj zažehnutý plamen v mobilu s dalšími návštěvníky výstavy, kteří si stáhli potřebnou aplikaci. Výstava byla dotvářena komentovanými prohlídkami v různých světových jazycích.

V sobotu 6. května v rámci digitální výstavy vystupovali i studenti taneční školy Tallinn School of Music and Ballet, kteří svým pohybovým uměním dotvářeli a reinterpretovali vystavované digitální umění.

Obrázek 16 Taneční představení v rámci výstavy teamLab

Celá budova KUMU je bezbariérová (výťah až do pátého patra), popisky děl jsou dostupné v estonštině, ruštině a angličtině. Nechybí dostatečné úložné prostory (skříňky na zámek zdarma), možnost přebalit děti, muzejní obchůdek, kavárna.

Dostupnost kulturních institucí a aktivit jako součást audience development

Dostupnost je přístup ke službám, budovám, prostorům, produktům a informacím tak, aby byly použitelné bez dalších úprav pro co nejširší okruh lidí. Řešení by mělo splňovat potřeby všech uživatelů. Zajištění dostupnosti zahrnuje zabezpečení přístupu k fyzickému prostředí, informačnímu a virtuálnímu prostředí, digitálním službám a zážitkům, a tedy zajištění rovných příležitostí a zlepšení kvality života všech členů společnosti.

Dostupnost je založena na průběhu lidského života, což znamená, že velká část lidí má během života dočasně nebo trvale určité speciální potřeby. Největšími cílovými skupinami v oblasti dostupnosti jsou ve společnosti senioři, lidé se speciálními potřebami, děti, rodiče malých dětí, lidé s dočasným úrazem atd.

Obrázek 17 Bezbariérové prostory Estonského národního muzea

Estonská společnost je navržena pro takzvaného průměrného člověka, aniž by zohledňovala životní mapu lidí a skutečnost, že velkou část společnosti tvoří děti, senioři, lidé se speciálními potřebami a další skupiny, které nemohou plně využít našeho prostředí. Vybudované prostředí se v průběhu času nemění, zatímco lidské schopnosti se v průběhu života výrazně mění.

Několik cílových skupin je proto ve větší či menší míře odříznuto od společnosti nebo je jejich participace ve společnosti obtížná: děti, rodiče malých dětí, senioři (kteří mají často věková omezení v každodenních činnostech), lidé se speciálními potřebami, osoby omezené v důsledku dočasného úrazu nebo lékařského zákroku apod. Tým Tartu 2024 se rozhodl věnovat této oblasti svoji pozornost a s dostupností kultury pracovat. Nejdříve však bylo nutné v této oblasti provést výzkum, který byl realizován na jaře roku 2023.

Výzkum v oblasti dostupnosti kulturních akcí a zařízení v jižním Estonsku

Nadace Tartu 2024 realizovala v období od 21. 3. 2023 do 31. 3. 2023 výzkum v oblasti dostupnosti kulturních akcí a zařízení připravovaných pro rok 2024. Dotazník měl pět cílů:

1. Připomenout nebo představit organizátorům projektů v programu Tartu 2024, možnosti přístupnosti kulturních akcí pro různé publikum a jaká existují dostupná řešení pro zvýšení přístupnosti.
2. Zjistit, jaké jsou současné znalosti a zkušenosti organizátorů s implementací řešení pro zvýšení přístupnosti kulturních organizací a akcí pro publikum.
3. Zjistit, jaké jsou bariéry při vytváření přístupnějších kulturních akcí pro různé publikum.
4. Zjistit, jakou nejefektivnější formu podpory by mohla Nadace Tartu 2024 organizátorům kulturních akcí v rámci zlepšení přístupnosti nabídnout.
5. Formovat a podporovat pozici a komunikaci Evropského hlavního města kultury Tartu 2024 v oblasti přístupnější kultury.

Výzkumný dotazník sestavil Kalle Paas (a s jeho svolením je zde prezentován) s pomocí zpětné vazby od řady členů týmu Nadace Tartu 2024. Piret Aus poskytl zpětnou vazbu k dotazníku jako externí odborník na přístupnost v oblasti kultury. Dotazník vyplnili dva organizátoři/manažeři kultury jako testovací respondenti (jeden zkušený manažer kultury v Tartu, který se neúčastní programu Tartu 2024, a jeden kulturní manažer, který vede jeden z projektů zařazených do programu Tartu 2024). Na základě jejich zpětné vazby byly v dotazníku provedeny drobné změny. Dotazník byl tvořen 7 otázkami a na jeho vyplnění bylo potřeba asi 10 minut. Vyplněné dotazníky odevzdalo celkem 31 respondentů, 28 z nich vyplnilo dotazník v estonštině a tři v angličtině.

Níže je uveden kompletní dotazník, otázky jsou přeloženy do českého jazyka. Pro úplnost jsou uvedeny i odpovědi estonských kulturních manažerů, grafy zůstaly v anglickém jazyce pro ilustrativní zobrazení odpovědí.

Dostupnost akcí Evropského hlavního města kultury Tartu 2024

Vážený pořadateli Tartu 2024!

V roce 2024 budeme společně organizovat vrcholnou estonskou akci. Každý potenciální návštěvník se našeho Evropského hlavního města kultury účastní po svém a vybírá si akce podle svých zájmů a možností, stejně jako podle jejich dostupnosti.

Tímto dotazníkem se ptáme organizátorů Tartu 2024 na jejich znalosti, zkušenosti, potřeby a aktuální stav příprav v oblasti přístupnosti. Získané informace využijeme k plánování školení, podpůrných materiálů atd. s cílem podpořit organizátory při plánování a realizaci přístupnosti akcí.

Žádáme vás a/nebo další členy projektového týmu, kteří jsou zodpovědní za zapojení publika, návrh akce a poskytování informací, abyste tento dotazník vyplnili do 31. března. Z jednoho týmu může odpovídat více lidí. Vyplnění dotazníku zabere přibližně 12 minut.

Předem děkujeme a přejeme vše nejlepší

Oddělení uměleckého programu a osvětové činnosti Nadace Tartu 2024

a Oddělení komunikace a marketingu

Otázka č. 1

Navrhování přístupnosti kulturní akce lze rozdělit na tři části: navrhování fyzické přístupnosti akce, navrhování informační přístupnosti akce a navrhování služeb a postojové přístupnosti akce.

Jak hodnotíte své znalosti o:

	Málo znalostí	Průměrné znalosti	Rozsáhlé znalosti
navrhování fyzické přístupnosti			
navrhování přístupnosti informací			
navrhování služeb/atraktivní přístupnost			

Více informací o navrhování přístupnosti v Estonsku můžete získat například ze závěrečné zprávy pracovní skupiny pro přístupnost při státní kanceláři, kterou si můžete stáhnout v sekci "Aruanded ja raportid" na [4https://riigikantselei.ee/ligipaasetavus](https://riigikantselei.ee/ligipaasetavus)⁵.

Obrázek 18 Znalost návrhů vedoucích k lepší přístupnosti

	Little knowledge (=1)	Some knowledge (=2)	Extensive knowledge (=3)
Designing physical accessibility		2.2	3.0
Designing information accessibility		1.9	3.0
Designing services/attitudinal accessibility	1.7		3.0
Average		1.9	3.0

N=31

Komentář k otázce č. 1

Největší objem znalostí mají kulturní operátoři v oblasti navrhování fyzické dostupnosti, nedostatky lze vysledovat v oblasti navrhování přístupnosti informací a služeb.

Otázka č. 2

Jaká řešení, která zvyšují přístupnost informací nebo služeb/přístupnost, jste zavedli na akcích a aktivitách, které jste dříve organizovali?

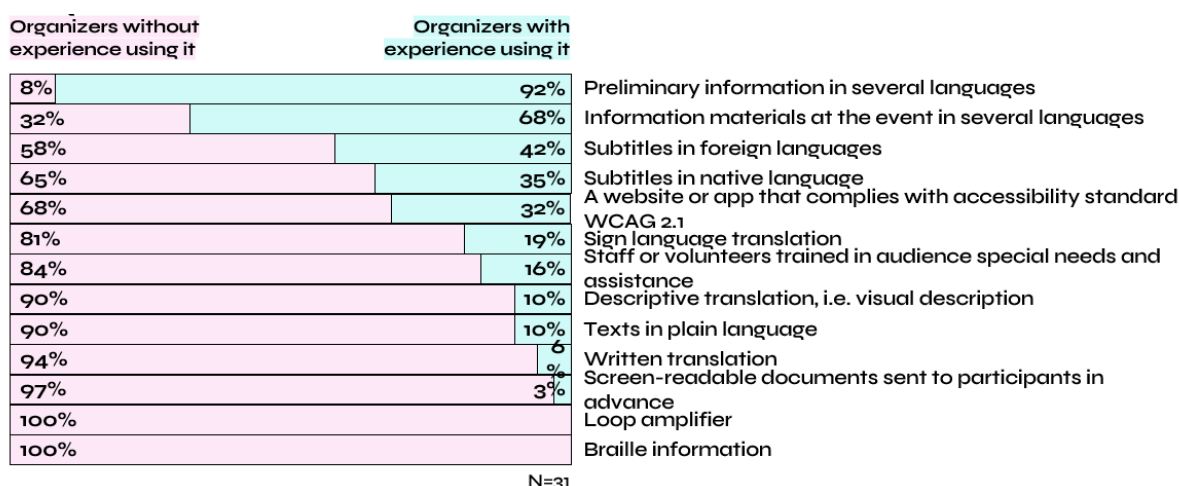
- Titulky v cizích jazycích (pro nerodilé mluvčí, osoby se sluchovým postižením atd.)
- Texty ve srozumitelném jazyce (pro osoby s mentálním postižením a další)

⁴ Závěrečná zpráva je dostupná pouze v estonském jazyce.

⁵ Závěrečná zpráva je dostupná pouze v estonském jazyce.

- Webové stránky nebo aplikace, které splňují současný standard přístupnosti (WCAG 2.1).
- Informace v Braillově písmu (pro zrakově postižené)
- Dokumenty čitelné z obrazovky zaslané účastníkům předem
- Popisný překlad, tj. vizuální popis (pro osoby se zrakovým postižením)
- Titulky v rodném jazyce (pro osoby, které rodný jazyk znají jen málo, pro osoby se sluchovým postižením atd.)
- Písemný překlad (pro osoby se sluchovým postižením)
- Informační materiály na akci v několika jazycích
- Zaměstnanci nebo dobrovolníci vyškolení v oblasti speciálních potřeb a pomoci divákům
- Zesilovač (pro osoby se sluchovým postižením)
- Předběžné informace v několika jazycích
- Překlad do znakového jazyka (pro osoby se sluchovým postižením)
- Jiné

Obrázek 19 Využívaná opatření vedoucí k lepší přístupnosti informací a služeb

Komentář k otázce č. 2

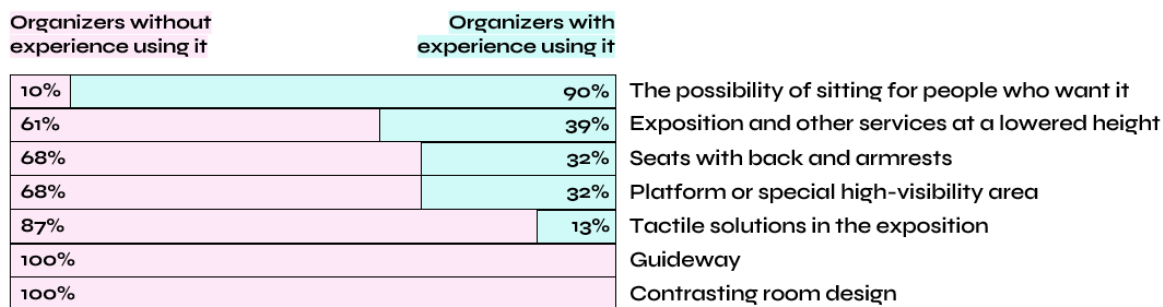
Mezi běžně zavedená opatření patří předběžně informace v cizích jazycích (92 %), informační materiály v cizích jazycích na místě akce (68 %), titulky v cizím jazyce (42 %), titulky v rodném jazyce (35 %), standardizované webové stránky (32 %), překlad do znakového jazyka (19 %).

Otázka č. 3

Jaká řešení, která zvyšují fyzickou dostupnost, jste použili při akcích a aktivitách, které jste dříve organizovali?

- Hmatová řešení v expozici (pro osoby se zrakovým postižením)
- Plošina nebo speciální prostor s vysokou viditelností (pro vozíčkáře)
- Možnost sezení pro osoby, které si to přejí (děti, starší osoby, osoby s dočasným nebo trvalým zdravotním postižením atd.)
- Kontrastní design místnosti (pro osoby s dočasným nebo trvalým zrakovým postižením a další)
- Sedadla s opěradlem a područkami (pro starší osoby, osoby s dočasným nebo trvalým zdravotním postižením)
- Expozice a další služby ve snížené výšce (pro děti a osoby na invalidním vozíku a další)
- Průvodce (pro osoby se zrakovým postižením)
- Jiné

Obrázek 20 Využitá opatření vedoucí k lepší fyzické přístupnosti

N=31

Komentář k otázce č. 3

Nejčastěji organizátoři umožnili posadit se osobám, které to potřebují (90 %), expozici při nízkém vzrůstu či sedícím osobám (39 %), sedačky s opěradly a podpěrkami rukou (32 %), plošiny pro vozíčkáře (32 %) a hmatová řešení v expozici (13 %). Kontrastní design místností ani průvodce pro osoby se zrakovým postižením nevyužil nikdo z dotazovaných.

Otázka č. 4

Zhodnoťte, nakolik vám jako organizátorovi kultury brání v zavádění řešení přístupnosti následující skutečnosti:

	Nebrání	Příležitostně brání	Překáží
cena řešení			
omezený počet poskytovatelů řešení			
nedostatek zkušeností s implementací řešení			
zájem spoluorganizátorů o řešení			
váš omezený zájem o řešení jako organizátora			
nedostatek znalostí o možných řešeních			
omezený zájem publika o řešení, která zvyšují přístupnost			
dostupnost příslušných studijních a informačních materiálů			

Obrázek 21 Bariéry k zavedení opatření vedoucích k lepší přístupnosti

	Hinders	Occasionally hinders	Does not hinder
Hinder the most			
1. price of solutions	55%	32%	13%
2. lack of experience in implementing solutions	45%	39%	16%
3. lack of knowledge about possible solutions	32%	52%	16%
Hinder averagely			
4. co-organizers' interest in solutions	39%	32%	29%
5. limited audience interest in accessibility-increasing solutions	23%	42%	35%
6. limited number of solution providers	19%	52%	29%
Hinder the least			
7. availability of relevant study and information materials	10%	52%	39%
8. your limited interest in solutions as an organizer	6%	48%	45%

Komentář k otázce č. 4

Nejvíce organizátorům brání při zavádění opatření zlepšující přístupnost jejich cena (55 % dotazovaných), nedostatek znalostí v implementaci řešení (45 %) či neznalost daných řešení (32 %).

Otázka č. 5

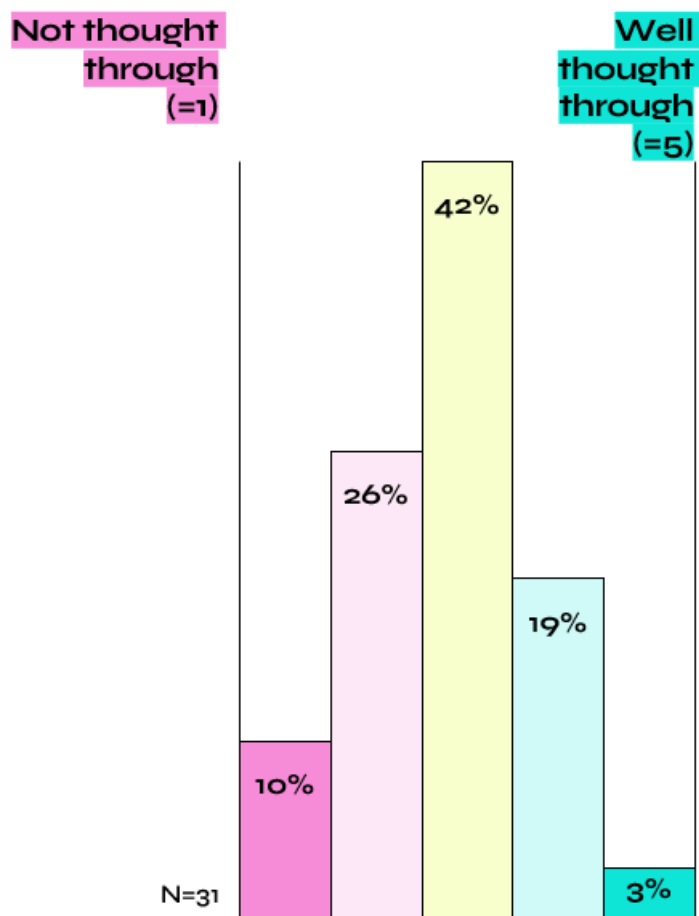
Zhodnoťte, prosím, nakolik je v současné době promyšlena dostupnost vašich projektů zařazených do programu Tartu 2024?

Nepromyšlené 1 2 3 4 5

Promyšlené 1 2 3 4 5

Dobře promyšlené 1 2 3 4 5

Obrázek 22 Promyšlenost chystaných aktivit v kontextu přístupnosti

Komentář k otázce č. 5

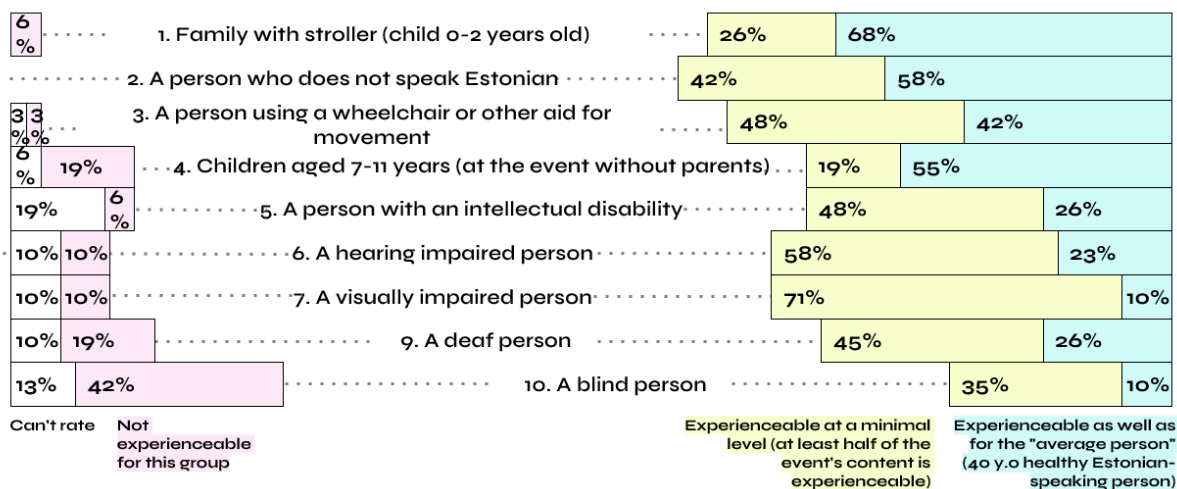
Co se týče promyšlenosti chystaných akcí v kontextu dostupnosti, je většina spíše promyšlena.

Otázka č. 6

Níže jsou uvedeny některé skupiny diváků, které mají často problémy s přístupností kulturních akcí v Estonsku. Ohodnoťte prosím: do jaké míry mohou hlavní událost (události) plánovanou (plánované) v rámci vašeho projektu (projektů) zažít následující osoby:

	Pro tuto skupinu nelze zažít	Zážitek na minimální úrovni (alespoň polovina obsahu akce je zážitková)	Zkušenosti i pro „průměrného člověka“ (40letý zdravý estonsky mluvící člověk)	Nelze hodnotit
Rodina s kočárkem (dítě 0-2 roky)				
Děti ve věku 7-11 let (na akci bez rodičů)				
Osoba, která nemluví estonsky				
Osoba s mentálním postižením				
Osoba používající invalidní vozík nebo jinou pomůcku pro pohyb (např. chodítko, kolečkové křeslo, berle).				
Neslyšící osoba				
Osoba se sluchovým postižením				
Nevidomý člověk				
Osoba se zrakovým postižením				

Obrázek 23 Přístupnost pro různé cílové skupiny

Komentář k otázce č. 6

Mezi plánovanými akcemi pro rok 2024 jsou akce nejpřístupnější pro rodiny s dětským kočárkem (68 %), osoby neovládající estonský jazyk (58 %), osoby na vozíčku (42 %) a pro děti 7-11 let bez doprovodu rodičů (55 %). 26 % akcí je vhodných pro lidi s lehkým intelektuálním postižením a stejné procento akcí pro hluché osoby. 10 % akcí bylo vhodných pro zrakově postižené a stejné procento pro úplně slepé osoby.

Otázka č. 7

Co by vám nebo vašemu týmu pomohlo při dalším plánování přístupnosti projektu (projektů) a zavádění řešení, která přístupnost zvyšují?

Obrázek 24 Další možnosti podpory ke zlepšení přístupnosti

Komentář k otázce č. 7

Poslední otázka byla otevřená, odpovědělo 27 respondentů. Nejvíce respondentů zmiňovalo jako vhodnou pomoc při dalším plánování přístupnosti kultury školení a semináře (10 respondentů, odborné poradenství v oblasti plánování (9 respondentů), shodný počet 6 respondentů uvedlo pokyny a informační materiály a kontakty na poskytovatele služeb, zastupující organizace / informace o cenách služeb. Další by uvítali finanční podporu a zahájení diskuze s týmem. Pět respondentům chybí názorné příklady a názory.

Shrnutí výzkumu

Dotazovaní pořadatelé kulturních akcí z větší části disponují znalostí o možnostech řešení, která zvyšují fyzickou i informační přístupnost kultury. V jejich zavádění jim nejvíce brání cena a nedostatek zkušeností s jejich zaváděním. Informace ke kulturním akcím jsou avizovány v několika jazykových mutacích, představení bývají téměř z poloviny tlumočena do více jazyků (prostřednictvím titulků). Nejpřístupnější jsou akce pro rodiny s malými dětmi (s kočárkem), pro děti ve věku 7-11 let bez doprovodu rodičů, pro osoby hovořící cizím jazykem a pro vozíčkáře. Školení a semináře a expertní poradenství by nejvíce pomohly při zavádění řešení pro zvýšení přístupnosti.

Závěr

Estonsko je rozlohou a počtem obyvatel malou zemí, ale snaží se plně využít svůj kreativní potenciál a tento představit také nejširšímu publiku nejen na národní, ale i mezinárodní úrovni. Ze 4 navštívených měst v rámci pobytu 2 získala titul Evropské hlavní město kultury (Tallin 2011 a Tartu 2024), Tallin se pyšní i titulem European Green Capital 2023, Evropské hlavní město sportu 2025 a Kreativní město hudby UNESCO, Viljandi je Kreativní město řemesel UNESCO, Elva byla v roce 2021 Evropským hlavním městem sportu a Tartu se vedle titulu EHMK 2024 pyšní i titulem Kreativní město literatury UNESCO. Z uvedeného lze vyvodit pochopení dopadu kulturních a kreativních odvětví na rozvoj města ze strany samospráv, zájem vedení jednotlivých měst o posílení mezinárodního marketingu a internacionalizaci institucí a produktů z oblasti kultury. Pokud se blíže podíváme na oblast současného performativního umění, i zde lze vysledovat podobné trendy. Taneční představení jsou přístupná v několika jazykových variantách, webové stránky či facebookové profily tanečních center či kolektivů jsou většinou dostupné v estonštině, finštině, angličtině a ruštině. Vedle jazykové dostupnosti je pro kulturní aktéry v Estonsku čím dál tím více důležitá i bezbariérovost a dostupnost kultury různě vyloučeným skupinám obyvatel, ať už se jedná o seniory, lidi z odlehlejších regionů, etnické minority, děti a mládež či osoby s fyzickým a mentálním postižením. Realizují se výzkumy ohledně zjišťování potřeb těchto cílových skupin a výzkumy připravenosti ohledně dostupnosti jednotlivých kulturních institucí a projektů. Požadavky ze strany Evropské komise na získání titulu EHMK tyto aktivity jen urychlily. Metody rozvoje publika uvedené v Dokumentu Víze tance z roku 2022 (Publikum jako partner a spoluvůrce, Vytváření komunit, Vzdělávání a popularizace, Práce s ambasadory, Marketing a sociální sítě, Práce s prostorem, site specific, promenade, Fyzický versus virtuální prostor, využívání nových technologií, Crowdfunding) by měly být doplněny o internacionalizaci a metody zlepšování dostupnosti kultury. Výzkum v této oblasti uvedený v dokumentu může sloužit jako zdroj inspirace pro zavádění řešení zvyšujících fyzickou a informační přístupnost kulturních institucí a akcí v České republice. Klíčovou aktivitou pro efektivní mezinárodní kulturní marketing a internacionalizaci

kulturní scény je snaha o získání prestižních kulturních titulů jako Kreativní města UNESCO, EHMK nebo Evropské hlavní město sportu.

Všudypřítomná je v Estonsku digitalizace, ať už ve formě nákupu vstupenek, prokazování se u vstupu, zapojování technologií do tvorby i spolutvorby uměleckých děl, která je chápána i jako součást aktivit s pozitivním dopadem na životní prostředí. Někteří omezují vznik „budoucího odpadu“ (tisk vstupenek, plakátů, infoletáčků) na nejnutnější minimum. Vše s cílem udržitelnosti a inkluze nejen v kulturní sféře, ale s celospolečenským dopadem nejen v rámci Estonska, ale celé Evropské unie.

Informační zdroje

EVANS, G. Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration. In *Urban Studies*, Vol. 42, No. 5/6, 2005, pp. 959–983. ISSN: 0042-0980

Kuznetsova-Bogdanoviš, K. Jyräma, A. Managing the Arts III Estonská hudební a divadelní akademie.

MOKRE, M. European Cultural Policies and European Democracy. [online]. Published in: *The Journal of Arts, Management, Law, and Society*, 2006, Vol. 35, No. 4. [cit. 2011-01-30]. Dostupné z: <http://eipcp.net/policies/dpie/mokre/en>

PALONEN, E. Multi-level cultural policy and politics of European Capitals of Culture. *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*, Vol. 13, No. 01, 2011, pp. 87-108.

Přihláška města Tartu do předvýběrového kola soutěže o titul Evropské hlavní město kultury. 2018.

Přihlášky města Tartu do výběrového kola soutěže o titul Evropské hlavní město kultura. 2019.

SASSATELLI, M. Imagined Europe: The Shaping of a European Cultural Identity Through EU Cultural Policy. In *European Journal of Social Theory*, Vol. 5, No. 4, 2002, pp. 435–451. ISSN: 1368-4310

Smart City Tartu (2022): A Sneak Peek Into Smart City Tartu.

Vize tance (2022): Dokumentsumarizující koncepce rozvoje publika, komunitní práce a práce s publikem. Pracovní dokument. Dostupné z https://www.vizetance.org/files/ugd/a19454_aef9581e2c0e45fc926f57f07b0e6215.pdf

Zimmerman, U., Vahtre, L. From Estonia with Love. Cultural, historical and emotional fragments of Estonia. 2019. Kirjastus Pilgrim.

Webové stránky

Aparaaditehas - <https://www.aparaaditehas.ee/>

Kanuti Gildi Saal - <https://saal.ee/>

Kumu Kunstimuseum - <https://kumu.ekm.ee/>

Lemoot Kompani - <https://www.lemootkompanii.com/>

Sõltumatu Tantsu Lava - <https://www.stl.ee/en>

Tartu 2024 - <https://tartu2024.ee/>

Tartu Uus Teater - <https://www.uusteater.ee/>

Telliskivi Creative City - <https://telliskivi.cc/>

Viljandi - <https://en.unesco.org/creative-cities/viljandi>

Předložený dokument vznikl jako výstup individuálního studijního pobytu, který byl realizován za finanční spoluúčasti EU prostřednictvím Národního plánu obnovy a Ministerstva kultury.